

uw zin. Desnoods verkoopt ze heel uw inboedel, al uw bezitting. Haar karakter is en blijft alzoo van den aanvang tot den einde onvrijwilligheid, en zij blijft, met of tegen uw zin en wil in, beschikken over u en het uwe, tot zelfs over uw kinderen, zoo dikwijls zij oordeelt dat de nood van den Staat het eischt. Altoos de soldaat, de politieagent, de deurwaarder, de gevangenis, het schavot in het verschiet.

Doch zoo is de Kerk van Christus niet. Ook hier vragen we niet, of niet vaak een kerk, die zich naar Christus noemde, misbruik van haar positie heeft gemaakt, en haar karakter heeft verloochend. Wat ons hier alleen bezig houdt, is het karakter der kerk, gelijk dit volgens haar oorsprong en roeping zijn moet. En dan is het duidelijk dat de kerk juist het karakter der vrijwilligheid bezit. Niemand behoeft tot een kerk te behooren als hij niet wil. Waar men ook woont, men behoort op volwassen leeftijd nooit tot een kerk dan door eigen keuze, krachtens eigen overtuiging en door eigen wil en besluit. Natuurlijk wordt men ook in de kerk geboren. Maar hier neemt de kerk geen vrede mee. Ze eischt, dat ge, tot jaren van onderscheid gekomen, door persoonlijke vrijwillige belijdenis, verklaren zult een lid van haar te willen zijn. En als ge, om wat reden ook, haar verlaten wilt, dan moge ze u vermanen om te blijven, en u de gevolgen van uw weggang voor ogen houden, maar zoo ge volhardt in uw opzet om haar te verlaten, dan zendt ge haar uw scheidsbrief, en ge zijt van haar af. Juist dat geestelijk karakter der vrijwilligheid maakt dan ook, dat ge u kerkelijk een weet niet enkel met uw geloofsgenooten in uw eigen land, maar evenzoo met uw geloofsgenooten in andere landen en in andere werelddeelen. Al ligt Transvaal ook nog zoo ver van ons gescheiden, met dit Calvinistische volk weten wij, Calvinisten van Nederland, ons een in den geest. Van hen daarentegen, die wel met ons saamwonen op dezelfde gracht en in dezelfde straat van de stad onzer woning, maar die in belijdenis tegen ons overstaan, gevoelen we ons geestelijk gescheiden. En dat vrijwilligheidskarakter is zoo weinig bijkomstig, dat veelere de Kerk juist hierin de kracht van haar saambinding bezit. Een Kerk, die min of meer zijdelings druk en dwang uitoefent, door te dreigen met broodverlies als men haar den rug toekent, mag tijdelijk in ziental groot blijven, maar ze is karakterloos geworden, en heeft hierdoor haar adreliert weggeworpen, en zich inwendig verzakt. Zeker, ook de Kerk vraagt offerande. Offerande van geld, van toewijding, en desnoods van het leven. Maar nooit sleurt ze naar den brandstapel. Wie zijn leven voor zijn belijdenis stelt en offers aan naam, eer of goed voor haar brengt, doet dit alles uit eigen initiatief, uit eigen aandrif, en geheel vrijwillig.

De Staat, omdat hij uit de Schepping en uit de natuur is, heerscht evenals de natuur door vaste wetten en door overmacht. De Kerk daarentegen, omdat ze uit de herstelling en bovennatuurlijk is, leeft uit den geest, is geestelijk van aard en wezen, en kan geen ander middel aanwenden tot bevestiging van haar gezag, dan geestelijke drang. De Overheid heeft onderdanen, de Kerk kent alleen broeders en zusters. De Overheid eischt gehoorzaamheid en onderwerping, de Kerk alleen belijdenis en trouw. Zooals natuur en geest tegenover elkander staan, zoo ook staan Overheid en Kerk tegenover elkander. Bij den Staat de geest der dienstbaarheid, bij de Kerk de geest der vrijheid. De Staat is een natuurlijke macht, die u, als het moet, ter neer werpt en overmant, de Kerk is een bovennatuurlijke instelling, die u opheft en steunt.

„En hij zal niet meer daar uitgaan.“

Die overwint, ik zal hem maken tot een pilaar in den tempel mijns Gods, en hij zal niet meer daar uitgaan; en ik zal op hem schrijven den naam mijns Gods, en den naam der stad mijns Gods, namelijk des nieuwen Jeruzalems, dat uit den hemel van mijnen God afdaalt, en ook mijnen nieuwen naam.

Openb. 3: 12.

In de zeven brieven, die de Christus op Pathmos voor de zeven kerken in Azië aan Johannes in de pen gaf, vlocht Hij, die reeds in den hemel was, een zevental hemelse kransen, voor wie als overwinnaar of overwinnares dien hemel zou ingaan.

Die overwint, zoo heet het daar, ik zal hem geven te eten van den boom des levens, die in het midden van het paradijs Gods is. (2: 7).

Die overwint, zal van den tweeden dood niet beschadigd worden. (2: 11).

Die overwint, ik zal hem geven te eten van het manna dat verborgen is, en ik zal hem geven eenen witten kleed, en op den kleed steunen eenen nieuwen naam geschreven, welchen niemand kent, dan die hem ontvangt. (2: 17).

Die overwint, en die mijne werken tot den einde toe bewaart, ik zal hem macht geven over de heidenen, gelijk ik ook van mijn Vader ontvangen heb, en ik zal hem geven de kroonen. (2: 26-28).

Die overwint, die ik bekled worden met witte kleed, en ik zal zijnen naam geenszins uitdoen uit het Boek des levens, en ik zal zijnen naam belijden voor mijn Vader en voor de engelen. (3: 5).

Die overwint, ik zal hem maken tot een pilaar in den tempel mijns Gods, en hij zal niet meer daaruit gaan, en ik zal op hem schrijven den naam mijns Gods, en den naam der stad mijns Gods, des nieuwen Jeruzalems, dat uit den hemel van mijn God afdaalt, en ook mijn nieuwen naam. (3: 12).

En ten slotte: Die overwint, ik zal hem geven met mij te zitten in mijnen troon, gelijk als ik overwonnen heb, en ben gezeten met mijn Vader in zijnen troon. (3: 21).

En aan elk dezer zeven zegekransen is, in goud gestikt, het woord der oproeping geacht

Wie voren heeft die hoort, wat de Geest tot de Kerken zegt. Er staat niet: tot „de gemeente“ in het enkelvoud, maar er staat: tot de gemeenten of kerken in het meervoud.

Het is dus niet een zegekrans voor Efeze afzonderlijk, anders voor Smyrna dan voor de kerk te Pergamus, en weer anders voor de kerken van Thyatire, Sardis, Philadelphia en Laodicea.

Het is een geestelijke regenboog met zijn zeven tinten die zich welft over al Christus' kerken saam.

Met schakeering, het zij zoo. Elk der overwinnaarskransen was gevlochten uit een palmewas van eigen soort, dat in verband stond met wat in elk der zeven gemeenten sterker dan in de andere uitkwam.

Maar toch altoos zoo, dat we eerst in deze zeven kransen saam de volheid van beloften voor ons hebben door Christus aan „wie overwint, in het geloof“ toegezegd.

Hierin ligt prikkel en drang om dit zevental beloften nauwkeuriger te ontlenen, overmits ze in haar saamhang ons de rijkste schildering bieden van de gelukzaligheid der overwinnaars in het eenewige licht.

Toch scheiden we voor ditmaal uit den zesden zegekrans slechts éénen palmtak af: Die overwint, hij zal staan in den tempel onzes Gods, en zal niet meer daar uitgaan.

Het is toch deze belofte die zich rechtstreeks aan de afsterfing der zonde aansluit, en in zich draagt de belofte van de volharding der heiligen, niet gelijk ze op aarde wordt gekend, maar gelijk ze gekend en gemaakt wordt in het Vaderhuis daarboven.

„Volharding der heiligen“ op aarde zegt alleen nog maar, dat wie Christus is ingepanteld met nog afvallen kan, maar niet voor eeuwig vervallen.

„Hoewel die macht Gods,“ zoo beleden onze vaders te Dordt, „waardoor Hij de ware geloovigen in de genade bevestigt en bewaart, meerder is, dan dat zij van het vleesch zouden kunnen overwonnen worden, zoo worden nochtan de bekeerden niet altijd alzo van God geleid en bewogen, dat zij in sommige bijzondere daden door hunne eigene schuld van de leiding der genade niet zouden kunnen afwijken, en van de begeerlijkheden des vleesches verleid worden, en die volgen. Daarom moeten zij gestadiglijk waken en bidden, dat zij niet in verzoeken geleid worden. En zoo zij dit niet doen, zoo kunnen zij niet alleen door het vleesch, de wereld en den Satan tot zware en ook gruwelijke zonde vervoerd worden, maar worden zij ook inderdaad, door Gods rechtvaardige toelating daartoe somwijlen vervoerd; gelijk het droevige vallen van David, Petrus en andere heiligen, dat ons in de Schrift beschreven is, bewijst.“

En verder: „Deze leer van de Volharding der ware geloovigen en heiligen, medelopers van de verzekering dezer Volharding, welke God, tot zijns naams ere en tot troost der Godvruchtigen zielen, in zijn Woord zeer overvloediglijk openbaard heeft, en in de harten der geloovigen indrukt, wordt wel van het vleesch niet begrepen, en wordt van den satan gehaat, van de wereld bespot, van de onervarenen en hypocrieten misbruikt, en van de dwaalgeesten bestreden; maar de Bruid van Christus heeft haar alijd, als eenen schat van onwaardeerbare prijs, zeer teederlijk bemind, en standvastiglijk verdedigd. En dat zij dit ook voortaan doe, zal God bezorgen; tegen denwelken geen raad geldt, noch enig geweld iets vernagt. Welken eenigen God, Vader, Zoon en Heiligen Geest, zij eere en heerlijkheid in eeuwigheid, Amen.“

Schenkt nu reeds deze „volharding der heiligen“ op aarde aan wie haar gelooven mag, zulk een onoverwinnelijke vertroosting, hoeveel te heerlijker moet dan niet het besef van de „volharding der heiligen“ in den hemel zijn, zoo daar nooit meer een terugval in zonde, nooit meer een enkele uitlijding, laat staan een val of afval bestaan kan.

En toch, dit juist is het wat wordt uitgedrukt door de bekeerde belofte des Heeren: Die overwint gaat in den tempel in, en zal nooit meer daaruit gaan.

Niet: hij kan er wel uitgaan, men zal toch altoos terugkeeren.

Neen, veel heerlijker en veel stelliger: zijn voet zal nimmermeer gevonden worden, staande buiten het heiligdom, buiten den tempel zijns Gods.

De zonde geeft angst.

Ze is een macht om en over ons. Een macht, die wel niet meer in dien zin heerschappij over ons heeft, dat we haar als slaven dienen, of, dat we, als ze ons aanvalt, ons niet aan haar tyrannie ontworstelen kunnen. Maar het is en blijft dan toch een macht, die ons nog telkens aanvalt; waartegen we van den morgen tot den avond, en zelfs in den nacht, te worstelen hebben; en . . . een worsteling waarin we nog zoo telkens het onderspit delven.

Er is ook in dien strijd wel overwinning, maar, helaas, na de overwinning volgt telkens weer nederlaag. En soms schijnt het zelfs of de overwinning nederlaag tengevolge had, als we, op onze zegepraal te gerust, het waken, bidden, strijden nalieten.

Dat geeft dien gestadigen angst in het leven. Die spanning en ongersheid der ziel. Een spanning die afneemt als we zinken, en juist toeneemt in onze beste oogenblikken. „Vader, leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van den Boze“ wordt dan juist het vurigst en het innigst gebeden, als ons hart weer nabij God kwam.

En die angst nu glijdt u, als ge den hemel ingaat, voor eeuwig van de ziel, om nooit, om nimmer meer terug te keeren.

Uw afsterven van de zonde in uw jongsten mik, is een breken met de zonde voor altoos. Een scheidsbrief, die nooit herroepen wordt. Een ontrokt worden aan haar greep, zonder dat ooit weer het gevaar van door haar gegrepen te worden, terugkeert.

Hij die omgaat als een briesche den leeuw, zoekende wien hij zal verslinden, ziet zich den toegang tot het heiligdom daarboven voor altoos versperd.

Hier op aarde is nog alleen dit gewonnen, dat de zonde over de geloovigen niet meer heerscht.

Daarboven kan ze niet meer bij hen.

Toch wordt het nog sterker door Jezus uitgedrukt.

Er staat niet, dat de zonde niet meer bij u kan, maar dat gij nooit meer uit Gods tempel zult gaan, d.w.z. dat zelfs de verleiding tot zonde voor u niet meer bestaat, dat de zonde alle vat op uw hart zal verloren hebben, en dat de begeerte, om ook maar één onbeheerscht oogenblik uit den tempel Gods uit te gaan, nimmer in uw hart zal opklimmen.

De klem van Jezus' belofte ligt dus niet daarin, dat de zonde niet meer bij u kan,

maar dat ge, al kon ze voor de deur van dien heiligen tempel zich nogmaals in al haar verraderlijke verlokking vertoonen, gij zelf de neiging, de trekking, de verlokking om tot haar uit te gaan, nimmer zoudt gevoelen.

En dat is de zaligheid.

Dat is de reinheid des hemels.

Dat is de heiligheid van de volmaakte rechtvaardigen.

De zonde bekoort, lokt en trekt hen niet meer. Er is voor de zonde niets meer in hun hart. Geen vezel in de ziel meer, die zich naar de zonde toebeveegt. Alle zonde is hun volmaakte wanklank geworden. Geen enkele echo op het gehuisier der zonde, kan uit hun gemoed meer opgaan. De zonde is hun het volstrekt afschuwelijke, het absoluut boze, het volmaakte weersprekende geworden.

De zonde is hun de adem van Satan geworden, en ze danken hun God eeuwiglijk, dat die giftige ademtocht van Satan in het Vaderhuis nimmer doordringt.

Toen Asaf buiten Gods tempel omzwierf, toen werd hij in zijn nieren geprikkeld, en vlamden zondige gedachten in zijn hart op. En dat duurde tot hij weer in Gods heiligdom inging, en toen werd elke zondige gedachte in hem gebluscht. Lees het maar in Psalm 73.

Welm, dit laatste, dat is de blijvende toestand van de gezaligden daarboven. Ze zijn in het heiligdom. Ze gaan nooit meer uit het heiligdom. En daarom, nooit komt, zelfs niet de gedachte, het beeld der zonde in hen op.

En nu zij gevraagd, niet aan de oppervlaken die nog altoos spelen met hun ziel, maar aan wie vroom en Godsalig poogt te leven, of er heerlijker, rijker, volziger gedachte in hen kan opklimmen, dan om aldus voor eeuwig van de zonde en haar verlokkel af te zijn.

Niet nog te moeten overwinnen, en eerst na elke overwinning de liefde en de gemeenschap van zijn God te genieten, maar te hebben overwonnen, en nu te weten dat er geen vijand meer voor u bestaat; dat het waken en strijden, het worstelen en in pijnigen uit heeft, uit heeft voor eeuwig; en dat er nu een eeuwig vieren is van uw boze werken, een rusten met de ziel in den vrede Gods, een leven in den eeuwig Sabbath.

Nooit meer de geest van Satan, maar altoos de Heilige Geest, en die alleen in u werkende.

Nooit meer het ik, maar eeuwiglijk u baden in niets dan storeloze liefde, en in die liefde zalig zijn.

In den tempel Gods.

Niet in den afgebeelden tempel als op Sion, maar in den wezenlijk heiligen tempel Gods daarboven, en gij u in dien tempel thuis gevoelt, omdat alles in u met die heerlijkheid van den tempel Gods in volkomen, in heilige harmonie is.

Geen uitgaan uit dien tempel in aller eeuwen eeuwigheid voor u meer denkbaar!

Is het niet heerlijk?

Amsterdam, 16 Februari 1900.

De taak der toekomst.

XII.

Volge thans op de derde bedenking ons antwoord.

Ongetwijfeld is aan de Canones een tijd, een theologische werkkraft, een moeite van binnen- en buitenland en een schat van geld ten koste gelegd, die verre hetgeen ter onzer beschikking staat, overtreft. Edoch, lag dit niet meer aan de innigste der Overheid dan aan kerkelijke noodzakelijkheid?

Politieke en kerkelijke strijd was toentertijd zoo sterk door elkaar geweven. Aan de worsteling tusschen de Staatschen en die van Prins Maurits hing de toekomst van Nederland, en aan de toekomst van Nederland de toekomst van het Protestantisme, en met name van de Gereformeerde kerken in den toen nog zoo bedenkelijken kamp met de politieke macht der Curie.

Daarom was het destijds van zoo hoog aangeleg, aan deze gehele zaak een breedten opzet en een plechtig verloop en een oecumenisch karakter te geven. Geheel het optreden der Synode moest evenredig zijn aan den ernst der gebeurtenissen, die aan haar voorafgegaan waren, en aan het gewicht der belangen, die ze door haar besluiten waarborgen moest voor de toekomst.

Vraagt men daarentegen of de Canones, gelijk ze nu luiden, niet evengoed door een drietal der onzen hadden kunnen worden opgesteld, schriftelijk konden zijn meegedeeld geweest aan de buitenlandsche kerken, en een jaar later op een nieuwe Synodale vergadering hadden kunnen worden vastgesteld, — dan bestaat er voor ons geen de minste twijfel, of ze zouden ook op die wijs geheel in denzelfden geest als nu zijn tot stand gekomen. Alleen, ze zouden niet dien indruk hebben gemaakt. Men bedenke, dat in de Canones volstrekt geen nieuwe, minder bekende stof behandeld werd, maar onderwerpen en geschillen die sinds decennien in allerlei geschriften aan de orde waren geweest; die op conferentien en bij twistgesprekken in optima forma waren afgehandeld; en waarover sinds lang over en weer de orde van behandeling, de splitsing der onderdeelen, de formulering van de vraagstukken, de bewijsgronden voor en de bewijsgronden tegen, alsook de uitdrukkingen en woorden, de termen en zeggwijzen vaststonden.

Veilig kan men dan ook zeggen, dat het in te stellen onderzoek en de aan dat onderzoek bestede krachten en kosten, in omgekeerde reden tot elkander stonden. Bijna nooit is een Synode tot de dogmatische uitwerking van een leerstuk moeten overgaan, waarvoor zooveel was voorbereid, en toch is hoogst zelden aan het onderzoek zulk een omslag gewijd. Maar de haken en ogen, die dat noodzakelijk maakten, kwamen dan ook veel meer van buiten dan van binnen. De Gereformeerden ten onzent stonden zuiver. En het eenig verschil, dat ook ten onzent de geesten verdeelde, en in de tegenstelling van het Supra- en Infra-lapsarisme hing, is juist niet tot oplossing gebracht. Ziende dat dit punt het geding met de Arminianen niet beheerschte, hebben Gomarus en de zijnen in het „blijven zitten“ van dezen knoop berust.

Doch er is meer.

We hebben niet alleen onze Canones. Die Canones zijn slechts een uitlooper van de Confessie, en die Confessie met den Heidelbergse blijven nog altoos onze hoofdformulieren; en vraag nu eens hoeveel Synodalen arbeid het aan onze kerken gekost heeft, om die vast te stellen.

Immers zoo goed als niets.

De Confessie kwam, gelijk ze daar ligt, uit de pen van één man. En Guydo de Brès ontleende die Confessie weer in hoofdzaak aan de Fransche Confessie, en die Fransche Confessie kwam even voorspoedig, onder de inspiratie van één man, tot stand.

De kerken hebben haar toen eenvoudig overgenomen, er haar zegel aan gehecht, ze herlezen en op zeer enkele kleine punten iets verduidelijkt. Maar tijd of kracht of geld heeft de Confessie aan de kerken bijna nauwelijks gekost.

Van den Heidelbergse geldt hetzelfde.

De Heidelbergse is door twee mannen opgesteld, zoo goed als buiten de kerken om; één man heeft hem op eigen gelegenheid vertaald; en toen die vertaling gereed was, hebben de kerken wederom, bijna zonder wijziging, haar overgenomen en ingevoerd.

In onze Liturgie schuilt natuurlijk ook een confessie, en toch, die Liturgie is evenzoo, bijna zonder inspanning van de kerken, in het leven geroepen.

Zoo was het hier, en zoo was het bijna in alle kerken der Reformatie. Buiten Luther en Melancthon is aan de Lutherse formulieren, o, zoo weinig moeite door de kerken ten koste gelegd.

In Duitschland, in Schotland, in Engeland, in Bohemen, in Polen, schier alledwegen zijn destijds formulieren opgesteld om zich tegen de toen geldende dwalingen te verdedigen, en dat alles ging als van een leien dakje. Alleen van de Westminsterse Confessie en Cathéchismus kan gezegd, dat ze door een stel daarvoor aangewezen theologen opzettelijk ontworpen, bearbeid, en voor de kerken in gereedheid gebracht zijn.

Het is zoo, het Concilie van Trente heeft aan de Roomsche formulieren meer studiële arbeid ten koste gelegd; maar hierbij vergeet men niet, dat de Roomsche kerk haar kerkelijke formulieren toen als ware het nieuw te scheppen, en zich zoo tegen den hoofdaanval der Reformatie als tegen misbruik in eigen boezem te verweren had.

Ook later zijn onder meer de Walcherse artikelen in gereedheid gekomen, zonder dat de kerken er mede bezwaard waren.

Men overdrijft dus niet en niet de moeilijkheden, waarvoor we staan, niet te breed uit.

Wel stemmen we toe, dat de voorbereidende studiën toentertijd veel breeder waren geweest en grootten omvang hadden aangenomen, en vooral, dat de toen gerezen geschillen van meet af veel scherper waren geformuleerd.

Maar ook thans ontbreekt die voorbereiding niet geheel. Vooral voor een twintig jaar, toen het Modernisme in zijn fleur was, en de Ethische richting pas doorbrak, is er voor en tegen die nieuw opkomende richtingen heel wat geschreven. Ons eigen blad deed er aan mee. En nu nog kan men zich nauwelijks een goed onderlegd predikant denken, die ten opzichte van deze beide richtingen geen gevestigde en wel gegronde meening zou hebben.

Het is zoo, er zweefden lange jaren halve richtingen tusschen de groote tegenstellingen in. Denk slechts aan Van Oosterzee en Doedes. Maar die halve richtingen waren ook in de 16de eeuw waarlijk niet met een lantaartje te zoeken. Doch die halve richtingen hebben nu dan toch afgedaan. Wij, Gereformeerden, zijn ten opzichte van deze twee richtingen tot eenheid gekomen; en juist die richtingen zelf zijn nu gedeeld in intellectuele, ethische en mystieke modern, in oude en jonge ethischen en Ritschlianen.

Ongetwijfeld, er ontbreekt nog heel wat arbeid, die niet uit mag blijven, de controversen is lang nog niet genoeg tot vaste punten herleid, en vooral is niet met juiste citaten scherp genoeg geformuleerd, wat deze onderscheiden richtingen leeren.

Onder onze oude geschriften vond men deze controversen veel handiger uitgewerkt. We bezitten nu nog breede controversen tegen de Socinianen, tegen de Arminianen, tegen de Wederdoopers enz., waarin de punten van hun dwaling in goede orde uiteen zijn gezet, met citaten hun meeningen zijn aangegeven, en uit de Schrift het verkeerde punt voorpunt is aangetoond. Maccovius gaf deze hoofdcontroversen in één deel uit. En Hoornbeek e. a. vulden deze hoofdcontroversen aan, en breidden ze uit tot alle ketterijen.

Welm, zulk soort controversen moeten ook nu worden opgesteld; en juist dat is de arbeid waaraan onze jongere theologen nu hun krachten eens moesten meten. Ze hebben daartoe niets te doen, dan de geschriften van één der richtingen te verzamelen, ze nauwkeurig te lezen, de hoofduitspraken van die geschriften ordelijk en met zorg te copieeren, deze hoofduitspraken onder juiste rubrieken te brengen, en aldus een volledig overzicht te geven van wat deze richtingen of scholen, met de eigen woorden van hun beste tolken, leeraarden.

De weerlegging dier dwalingen van Gereformeerde standpunt kan dan zoo moeilijk niet vallen.

We geven toe, dat men hierbij stuit op één, en dat een zeer ernstig, bezwaar. De Socinianen, de Arminianen, de Doopers enz. maakten destijds een soort Confessie. Ze hadden een vast program. Er was onder hen eenheid. De richtingen, die we nu te bestrijden hebben, missen daarentegen die eenheid te eenemaal. Ieder vaart onder eigen vlag. Het is een eindeloos uitstralen van individuele meeningen. Geen twee

zijn het geheel met elkaar eens. En bovendien, bijna van jaar op jaar verloopt, verandert en verkleurt der meesten opinie. Het bijeenzoeken en vinden van deze opinien vordert daarom thans meer inspanning. Maar wie zich, gelijk bilijk is, tot de hoofdmannen bepaalt, kan toch zonder veel moeite een historisch overzicht in goede citaten bijeenbrengen, mits elk medewerker zich bepale tot één enkele richting, en men niet alles gelijk over den hoop hale.

Zulk een studie zal voor wie ze onderneemt leerzaam zijn, hij zal er zich ongemeen door oefenen, en er aan de kerken een zeer gewichtigen dienst mee bewijzen.

En is op die wijs de voorbereidende arbeid gereed, dan zal de bouwstof zijn aan te dragen om verder te komen, en kan het aan de dogmatici onder ons niet moeilijk vallen, om hetzij in den vorm van een ampliatie op onze Confessie, hetzij in den vorm van een aanhangsel op onze Catechismus, aan de kerken een concept voor te leggen, dat zonder veel Synodale inspanning en zonder veel Synodale kosten, evenals in de 16de eeuw de kerken helpen kan aan wat ze zoo dringend behoeven.

Let er toch wel op, dat die andere richtingen er mee af zijn, zoo A en B eens op eigen gelegenheid hun opinien rondventen. Zij toch rekenen met geen leerstellig gezag der Kerk. Maar dat wij dat niet kunnen, omdat wij, als Gereformeerden, het „leerstellig gezag der kerken“ hooghouden.

En toch, onze kerken als zoodanig spraken tegenover alle deze nieuwopgekomen dwalingen nog geen woord!

Toetsing.

XII.

De Universiteit, zoo beoogt Dr. Kuyper verder, is dienaar van Gods en heeft te waken bij het alzijdig licht dat het Gode belooft over ons te doen schijnen. Maar dat neemt niet weg, dat onze menschelijke beperktheid onbekwaam blijft, om al dat licht in volle klaarheid op te vangen:

Waar en op wat manier God ook spreekt, steeds heeft de Universiteit te luisteren en te volgen. Over de zaak bestaat dus geen verschil: de Universiteit is aan God en aan God alleen te binden altoos en overal waar God zijn Wijsheid, zijn Wil, zijn Orde openbaar maakt, of door onderzoek kenbaar stelt. Doch herinner u nu, wat ik zoo straks opmerkte, dat onze kennis nooit een voorwerpelijke is, en nooit anders dan een onderwerpelijke zijn kan. Wat ons ik ziet, is niet de zaak zelf, maar nooit anders dan het beeld van de zaak, dat zich afspiegelt op het netvlies van ons oog. Te zeggen: Bind aan een Universiteit aan de Natuur en de Schriftuur, brengt u dus geen stap verder. Dan toch keert al het vroegere verschil in grondovertuiging terug, want een Roomsche, een Lutherische, een Doopersche, een Ethische, een Gereformeerde, ze zeggen dat allen evenzoo, edoch ze verstaan er allen iets verschillends onder; en dat verschil oefent zoo beslissenden invloed op elke onderzoek, zoodra deze met uw beginsel, gelijk het behoort, in verband wordt gebracht, dat er van eenheid van onderzoek kenbaar stelt. Doch herinner u nu, wat ik zoo straks opmerkte, dat onze kennis nooit een voorwerpelijke is, en nooit anders dan een onderwerpelijke zijn kan. Wat ons ik ziet, is niet de zaak zelf, maar nooit anders dan het beeld van de zaak, dat zich afspiegelt op het netvlies van ons oog. Te zeggen: Bind aan een Universiteit aan de Natuur en de Schriftuur, brengt u dus geen stap verder. Dan toch keert al het vroegere verschil in grondovertuiging terug, want een Roomsche, een Lutherische, een Doopersche, een Ethische, een Gereformeerde, ze zeggen dat allen evenzoo, edoch ze verstaan er allen iets verschillends onder; en dat verschil oefent zoo beslissenden invloed op elke onderzoek, zoodra deze met uw beginsel, gelijk het behoort, in verband wordt gebracht, dat er van eenheid van onderzoek kenbaar stelt. Doch herinner u nu, wat ik zoo straks opmerkte, dat onze kennis nooit een voorwerpelijke is, en nooit anders dan een onderwerpelijke zijn kan. Wat ons ik ziet, is niet de zaak zelf, maar nooit anders dan het beeld van de zaak, dat zich afspiegelt op het netvlies van ons oog. Te zeggen: Bind aan een Universiteit aan de Natuur en de Schriftuur, brengt u dus geen stap verder. Dan toch keert al het vroegere verschil in grondovertuiging terug, want een Roomsche, een Lutherische, een Doopersche, een Ethische, een Gereformeerde, ze zeggen dat allen evenzoo, edoch ze verstaan er allen iets verschillends onder; en dat verschil oefent zoo beslissenden invloed op elke onderzoek, zoodra deze met uw beginsel, gelijk het behoort, in verband wordt gebracht, dat er van eenheid van onderzoek kenbaar stelt. Doch herinner u nu, wat ik zoo straks opmerkte, dat onze kennis nooit een voorwerpelijke is, en nooit anders dan een onderwerpelijke zijn kan. Wat ons ik ziet, is niet de zaak zelf, maar nooit anders dan het beeld van de zaak, dat zich afspiegelt op het netvlies van ons oog. Te zeggen: Bind aan een Universiteit aan de Natuur en de Schriftuur, brengt u dus geen stap verder. Dan toch keert al het vroegere verschil in grondovertuiging terug, want een Roomsche, een Lutherische, een Doopersche, een Ethische, een Gereformeerde, ze zeggen dat allen evenzoo, edoch ze verstaan er allen iets verschillends onder; en dat verschil oefent zoo beslissenden invloed op elke onderzoek, zoodra deze met uw beginsel, gelijk het behoort, in verband wordt gebracht, dat er van eenheid van onderzoek kenbaar stelt. Doch herinner u nu, wat ik zoo straks opmerkte, dat onze kennis nooit een voorwerpelijke is, en nooit anders dan een onderwerpelijke zijn kan. Wat ons ik ziet, is niet de zaak zelf, maar nooit anders dan het beeld van de zaak, dat zich afspiegelt op het netvlies van ons oog. Te zeggen: Bind aan een Universiteit aan de Natuur en de Schriftuur, brengt u dus geen stap verder. Dan toch keert al het vroegere verschil in grondovertuiging terug, want een Roomsche, een Lutherische, een Doopersche, een Ethische, een Gereformeerde, ze zeggen dat allen evenzoo, edoch ze verstaan er allen iets verschillends onder; en dat verschil oefent zoo beslissenden invloed op elke onderzoek, zoodra deze met uw beginsel, gelijk het behoort, in verband wordt gebracht, dat er van eenheid van onderzoek kenbaar stelt. Doch herinner u nu, wat ik zoo straks opmerkte, dat onze kennis nooit een voorwerpelijke is, en nooit anders dan een onderwerpelijke zijn kan. Wat ons ik ziet, is niet de zaak zelf, maar nooit anders dan het beeld van de zaak, dat zich afspiegelt op het netvlies van ons oog. Te zeggen: Bind aan een Universiteit aan de Natuur en de Schriftuur, brengt u dus geen stap verder. Dan toch keert al het vroegere verschil in grondovertuiging terug, want een Roomsche, een Lutherische, een Doopersche, een Ethische, een Gereformeerde, ze zeggen dat allen evenzoo, edoch ze verstaan er allen iets verschillends onder; en dat verschil oefent zoo beslissenden invloed op elke onderzoek, zoodra deze met uw beginsel, gelijk het behoort, in verband wordt gebracht, dat er van eenheid van onderzoek kenbaar stelt. Doch herinner u nu, wat ik zoo straks opmerkte, dat onze kennis nooit een voorwerpelijke is, en nooit anders dan een onderwerpelijke zijn kan. Wat ons ik ziet, is niet de zaak zelf, maar nooit anders dan het beeld van de zaak, dat zich afspiegelt op het netvlies van ons oog. Te zeggen: Bind aan een Universiteit aan de Natuur en de Schriftuur, brengt u dus geen stap verder. Dan toch keert al het vroegere verschil in grondovertuiging terug, want een Roomsche, een Lutherische, een Doopersche, een Ethische, een Gereformeerde, ze zeggen dat allen evenzoo, edoch ze verstaan er allen iets verschillends onder; en dat verschil oefent zoo beslissenden invloed op elke onderzoek, zoodra deze met uw beginsel, gelijk het behoort, in verband wordt gebracht, dat er van eenheid van onderzoek kenbaar stelt. Doch herinner u nu, wat ik zoo straks opmerkte, dat onze kennis nooit een voorwerpelijke is, en nooit anders dan een onderwerpelijke zijn kan. Wat ons ik ziet, is niet de zaak zelf, maar nooit anders dan het beeld van de zaak, dat zich afspiegelt op het netvlies van ons oog. Te zeggen: Bind aan een Universiteit aan de Natuur en de Schriftuur, brengt u dus geen stap verder. Dan toch keert al het vroegere verschil in grondovertuiging terug, want een Roomsche, een Lutherische, een Doopersche, een Ethische, een Gereformeerde, ze zeggen dat allen evenzoo, edoch ze verstaan er allen iets verschillends onder; en dat verschil oefent zoo beslissenden invloed op elke onderzoek, zoodra deze met uw beginsel, gelijk het behoort, in verband wordt gebracht, dat er van eenheid van onderzoek kenbaar stelt. Doch herinner u nu, wat ik zoo straks opmerkte, dat onze kennis nooit een voorwerpelijke is, en nooit anders dan een onderwerpelijke zijn kan. Wat ons ik ziet, is niet de zaak zelf, maar nooit anders dan het beeld van de zaak, dat zich afspiegelt op het netvlies van ons oog. Te zeggen: Bind aan een Universiteit aan de Natuur en de Schriftuur, brengt u dus geen stap verder. Dan toch keert al het vroegere verschil in grondovertuiging terug, want een Roomsche, een Lutherische, een Doopersche, een Ethische, een Gereformeerde, ze zeggen dat allen evenzoo, edoch ze verstaan er allen iets verschillends onder; en dat verschil oefent zoo beslissenden invloed op elke onderzoek, zoodra deze met uw beginsel, gelijk het behoort, in verband wordt gebracht, dat er van eenheid van onderzoek kenbaar stelt. Doch herinner u nu, wat ik zoo straks opmerkte, dat onze kennis nooit een voorwerpelijke is, en nooit anders dan een onderwerpelijke zijn kan. Wat ons ik ziet, is niet de zaak zelf, maar nooit anders dan het beeld van de zaak, dat zich afspiegelt op het netvlies van ons oog. Te zeggen: Bind aan een Universiteit aan de Natuur en de Schriftuur, brengt u dus geen stap verder. Dan toch keert al het vroegere verschil in grondovertuiging terug, want een Roomsche, een Lutherische, een Doopersche, een Ethische, een Gereformeerde, ze zeggen dat allen evenzoo, edoch ze verstaan er allen iets verschillends onder; en dat verschil oefent zoo beslissenden invloed op elke onderzoek, zoodra deze met uw beginsel, gelijk het behoort, in verband wordt gebracht, dat er van eenheid van onderzoek kenbaar stelt. Doch herinner u nu, wat ik zoo straks opmerkte, dat onze kennis nooit een voorwerpelijke is, en nooit anders dan een onderwerpelijke zijn kan. Wat ons ik ziet, is niet de zaak zelf, maar nooit anders dan het beeld van de zaak, dat zich afspiegelt op het netvlies van ons oog. Te zeggen: Bind aan een Universiteit aan de Natuur en de Schriftuur, brengt u dus geen stap verder. Dan toch keert al het vroegere verschil in grondovertuiging terug, want een Roomsche, een Lutherische, een Doopersche, een Ethische, een Gereformeerde, ze zeggen dat allen evenzoo, edoch ze verstaan er allen iets verschillends onder; en dat verschil oefent zoo beslissenden invloed op elke onderzoek, zoodra deze met uw beginsel, gelijk het behoort, in verband wordt gebracht, dat er van eenheid van onderzoek kenbaar stelt. Doch herinner u nu, wat ik zoo straks opmerkte, dat onze kennis nooit een voorwerpelijke is, en nooit anders dan een onderwerpelijke zijn kan. Wat ons ik ziet, is niet de zaak zelf, maar nooit anders dan het beeld van de zaak, dat zich afspiegelt op het netvlies van ons oog. Te zeggen: Bind aan een Universiteit aan de Natuur en de Schriftuur, brengt u dus geen stap verder. Dan toch keert al het vroegere verschil in grondovertuiging terug, want een Roomsche, een Lutherische, een Doopersche, een Ethische, een Gereformeerde, ze zeggen dat allen evenzoo, edoch ze verstaan er allen iets verschillends onder; en dat verschil oefent zoo beslissenden invloed op elke onderzoek, zoodra deze met uw beginsel, gelijk het behoort, in verband wordt gebracht, dat er van eenheid van onderzoek kenbaar stelt. Doch herinner u nu, wat ik zoo straks opmerkte, dat onze kennis nooit een voorwerpelijke is, en nooit anders dan een onderwerpelijke zijn kan. Wat ons ik ziet, is niet de zaak zelf, maar nooit anders dan het beeld van de zaak, dat zich afspiegelt op het netvlies van ons oog. Te zeggen: Bind aan een Universiteit aan de Natuur en de Schriftuur, brengt u dus geen stap verder. Dan toch keert al het vroegere verschil in grondovertuiging terug, want een Roomsche, een Lutherische, een Doopersche, een Ethische, een Gereformeerde, ze zeggen dat allen evenzoo, edoch ze verstaan er allen iets verschillends onder; en dat verschil oefent zoo beslissenden invloed op elke onderzoek, zoodra deze met uw beginsel, gelijk het behoort, in verband wordt gebracht, dat er van eenheid van onderzoek kenbaar stelt. Doch herinner u nu, wat ik zoo straks op